

Fördjupad riskanalys - Kartläggning avseende stadsplanering utifrån gestaltad livsmiljö

Kiruna kommun

Förstudie
Mars 2025

Amanda Guerra
Erik Jansen, certifierad kommunal revisor

Innehållsförteckning

1.	Inledning	3
2.	Resultat	5
3.	Sammanfattning	8

1

Inledning

Inledning

Bakgrund

Revisorerna i Kiruna kommun har i sin riskanalys, beaktat Kiruna kommuns unika situation i en pågående stadsomvandling, valt att kartlägga hur kommunen arbetat med gestaltad livsmiljö, vilket tar sitt ursprung ur propositionen 2017/18:100 "Politik för gestaltad livsmiljö"

Det nationella målet, ett övergripande mål och sex preciseringar, vilka framgår i propositionen, ska vara styrande för statens initiativ när det gäller arbetet med gestaltade livsmiljöer, arkitektur, form och design och *kan vara vägledande för kommuner* och landsting. Målen kompletterar andra nationella mål som berör den gestaltade livsmiljön.

Det är av de ovan angivna styrmässiga skälen som valet fallit på att genomföra projektet som en kartläggning där revisorerna söker svar på hur Kiruna kommun säkerställer att politik för gestaltad livsmiljö blir vägledande i arbetet.

Propositionen beskriver att arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Propositionen tar ett helhetsgrepp om arbetet med den gestaltade livsmiljön och utgör samtidigt en samlad nationell arkitekturpolicy.

Arbetet omfattar processen från översiktlig planering till genomförande och förvaltning. Propositionen trycker på att den gestaltade livsmiljön berör många politikområden och att samverkan och samarbete därför är centralt.

Syfte och frågeställningar

Förstudien syftar till att vara en fördjupad risk- och väsentlighetsanalys inom området och att revisorerna ska få ett underlag för att kunna ta beslut om behov av eventuell fördjupad granskning ska genomföras inom området.

Förstudien ska besvara följande frågeställningar:

1. Har Kiruna kommun inarbetat propositionens nationella mål, det övergripande målet eller dess sex preciseringar i sin styrning och planering? Om så, hur?
2. Propositionen framhåller att den gestaltade livsmiljön berör många politikområden och att samverkan och samarbete därför är centralt - om, och i så fall hur, säkerställer Kiruna kommun samverkan och samarbete inom området?
3. Sker någon uppföljning, analys och återrapportering antingen till politisk nivå i kommunen, eller till statlig nivå, i fråga om hur Kiruna kommun arbetar inom området?
4. Om Kiruna kommun ej valt att beakta propositionen i sitt arbete, har någon riskanalys genomförts över effekter och konsekvenser med anledning av detta?
5. Finns det något övrigt som framkommer vid dokumentanalys eller intervjuer som bör framhållas till revisionen?

Avgränsning

Förstudien omfattar Kiruna kommuns arbete utifrån den vägledning som propositionen "Politik för gestaltad livsmiljö" ger. Förstudien avgränsas till att kartlägga hur propositionen vägleder Kiruna kommun i det löpande arbetet. Förstudien gör ingen bedömning över om arbetet är ändamålsenligt eller tillfredsställande i förhållande till propositionens mål och ambitioner.

Metod

Förstudien har genomförts genom dokumentanalys där styrande och vägledande dokument inom området inhämtats och analyserats. Därtill har intervjuer genomförts med berörda tjänstepersoner i syfte att skapa en ökad förståelse över hur arbetet inom kommunen sker.

2

Resultat

Resultat

lakttagelser

Frågeställning 1: Har Kiruna kommun inarbetat propositionens nationella mål, det övergripande målet eller dess sex preciseringar i sin styrning och planering? Om så, hur?

Arkitektur-, form- och designpolitiken baseras på begreppet gestaltad livsmiljö, vilket omfattar bland annat arkitektur, form, design, konst och kulturarv. Riksdagen antog 2018 följande mål och delpreciseringar för politikområdet:

“Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.”

Det ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- det offentliga agerar förebildligt
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Vid intervjuer framgår att kommunen inte har inarbetat propositionens nationella mål i sin styrning och planering. Däremot så har kommunen arbetat med flera delar av det som propositionen innefattar i sin stadsplanering och detaljplanering, även om det inte är direkt uttalat att det handlar om just gestaltad livsmiljö. Frågor som rör arkitektur, form och design har börjat diskuteras mer de senaste åren i Kiruna kommun, innan dess har kommunen inte arbetat så mycket med frågorna.

Det finns inga styrdokument med bäring på området gestaltad livsmiljö. Däremot så har vi tagit del av ett ljusgestaltningsprogram för Kirunas stadsomvandling och en designmanual för Kiruna torg.

Ljusgestaltningsprogrammet (daterad 2015-09-16) presenterar gestaltningen för belysningen i Kirunas nya centrum. Området omfattar torget, stadsparken samt de centrum/gator som kopplar ihop torget och parken. *Designmanual Kiruna torg* (daterad 2017-06-16) anger riktlinjer för gestaltningen av Kirunas nya torg och anslutande gator. Designmanualen ska vägleda och fungera som underlag för detaljprojekteringen i utformnings- och gestaltningsfrågor.

Vi har även tagit del av *Översiktsplan 2018* (antagen av kommunfullmäktige 2018-12-10). Översiktsplanen innehåller mål för Kiruna kommun, sektorövergripande planeringsunderlag samt planeringsöverväganden. Vidare finns en beskrivning och rekommendationer för mark- och vattenanvändning samt en miljökonsekvensbeskrivning. Av översiktsplanen framgår bland annat att jämställdhet och hållbarhet är två aspekter som ska genomsyra allt arbete i kommunen. Vad gäller stadsomvaldningen så framgår att utvecklingsplanen för nya centrum bygger på bland annat stadsbyggnadsprincipen arkitektoniska kvalitéer som förmedlar stolthet. Kvalitet, arkitektur och hållbarhet är enligt översiktsplanen nyckelbegrepp i det nya Kiruna.

I *Budgetdirektiv 2024-2027* (beslutad av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 103) finns tre kommunövergripande mål för mandatperioden. Inga mål har bäring på de målområden som nämns i propositionen för gestaltad livsmiljö.

Enligt uppgift pågår diskussioner kring att ta fram styrdokument inom området gestaltad livsmiljö, däremot finns det ingen konkret plan för hur arbetet ska gå till och när i tid detta ska göras. Kiruna kommun har däremot sedan 1 oktober 2024 tillsatt en stadsbyggnadsstrateg som arbetar 100% med frågor som rör arkitektur, form och design.

Resultat

Frågeställning 2: Propositionen framhåller att den gestaltade livsmiljön berör många politikområden och att samverkan och samarbete därför är centralt - om, och i så fall hur, säkerställer Kiruna kommun samverkan och samarbete inom området?

Av propositionen framgår att förmågan att tänka tvärssektoriellt och se till helheten krävs för att ta till vara potentialen i arkitektur, form, design, konst och kulturarv som verktyg i samhällsbygget. Det handlar om att i kreativa processer hantera målkonflikter mellan många olika aktörer som till exempel kommuner, länsstyrelse, regioner, nationella myndigheter, vetenskapen, enskilda, företag och organisationer. Samarbete och samverkan behöver därför utvecklas och stärkas mellan olika aktörer för att hantera den komplexitet som ryms i arbetet med att utveckla den gestaltade livsmiljön.

Det framgår vid intervjuer att samverkan inom området främst sker inom ramen för projektet "Visioner: i Norr". I projektet fick arkitekter, konstnärer och designers uppdraget att skissa fram visioner för framtidens hållbara livsmiljöer i Kiruna, Gällivare, Boden, Luleå, Skellefteå och Umeå. I projektets steg 2 ska sex tvärdisciplinära team av designers, arkitekter, gestaltare och andra innovationsaktörer för att ta sig an konkreta platser i kommunerna. Utgångspunkten är att skapa hållbara livsmiljöer. Satsningen syftar till att utforska och få in nya ögon i samhällsbyggnadsprocessen och hitta nya metoder för att skapa långsiktiga förvaltnings- och utvecklingsstrategier.

I övrigt uppges det inte finnas några andra samverkansforum eller samarbeten med andra aktörer. Däremot nämns att det vore önskvärt med ett internt samverkansforum eftersom det finns flera tjänstepersoner inom olika förvaltningar som arbetar med arkitekturfrågor, särskilt på kommunstyrelseförvaltningens stadsbyggnadsavdelning och bygg- och miljöförvaltningens bygglovsenhet.

Det uppges även finnas ett behov av att förtydliga kommunens nu gällande vision avseende arkitektur. Det som byggs beställts av de kommunala bolagen som i sin tur anlitar arkitekter och landskapsarkitekter. Det saknas dock oftast en styrning från kommunen och konsulterna har inget arkitekturprogram eller liknande att basera sig på.

Kommunen har enligt uppgifter involverat kommuninvånarna i ett flertal projekt. Bland annat har de fått komma med idéer vid planering av stadsomvandlingen. Kommunen har även involverat samebyar och samiska organisationer vid planering av exploatering av mark. Bland annat nämns forumet "Min odda giron" som ett forum för samverkan med samebyarna. Vidare har ett projekt genomförts med kommunens skolor där elever fått bygga modeller om hur de vill att framtida Kiruna ska se ut.

Frågeställning 3: Sker någon uppföljning, analys och återrapportering antingen till politisk nivå i kommunen, eller till statlig nivå, i fråga om hur Kiruna kommun arbetar inom området?

Det uppges vid intervjuer att det inte görs någon uppföljning på området.

Frågeställning 4: Om Kiruna kommun ej valt att beakta propositionen i sitt arbete, har någon riskanalys genomförts över effekter och konsekvenser med anledning av detta?

Vid intervjuer framgår att ingen riskanalys har genomförts över effekter och konsekvenser med anledning av varför kommunen ej valt att beakta propositionen i sitt arbete.

Frågeställning 5: Finns det något övrigt som framkommer vid dokumentanalys eller intervjuer som bör framhållas till revisionen?

Vid intervju uppges att det är bra för revisionen att känna till att det nu finns en stadsbyggnadsstrateg som arbetar heltid med frågor som rör arkitektur, form och design.

Slutsatser

Kiruna kommun har inte formellt inarbetat de nationella målen för gestaltad livsmiljö i sin styrning och planering, men arbetar med relaterade aspekter inom stadsplanering och detaljplanering. Trots avsaknaden av specifika styrdokument för dessa mål, finns program som ljusgestaltningsprogrammet och designmanualen för Kiruna torg som delvis berör ämnesområdet. Samverkan och samarbete inom gestaltad livsmiljö sker främst genom projektet "Visioner: i Norr", där kreativa yrkesgrupper utvecklar visioner för hållbara livsmiljöer. Det finns inga andra formella samverkansforum, men ett internt samverkansforum efterfrågas, då flera tjänstepersoner arbetar med arkitekturfrågor. Ingen systematisk uppföljning eller rapportering kring arbetet med gestaltad livsmiljö sker, och ingen riskanalys har utförts för att bedöma konsekvenserna av att inte följa propositionen fullt ut. Positivt är att en stadsbyggnadsstrateg nu arbetar heltid med frågor relaterade till arkitektur, form och design, vilket kan bidra till ökat fokus och förbättringar inom området framöver. Detta kan leda till att kommunen bättre kan integrera de nationella målen i framtiden.

3

Sammanfattning

Sammanfattande slutsatser

Utifrån genomförd förstudie noteras att Kiruna kommun inte formellt har inarbetat de nationella målen för gestaltad livsmiljö i sin styrning, men arbetar med relaterade aspekter inom stadsplanering. Samverkan sker främst genom projektet "Visioner: i Norr", där olika kreativa yrkesgrupper skapar visioner för hållbara livsmiljöer. Det finns inga andra tydliga samverkansforum, men det finns intresse för att utveckla interna sådana. Ingen systematisk uppföljning eller riskanalys har genomförts för att utvärdera konsekvenser av att inte följa propositionen. Positivt är att en stadsbyggnadsstrateg nu fokuserar heltid på arkitektur, form och designfrågor, vilket kan leda till förbättringar framöver.

Mot bakgrund av vad som framkommit i förstudien lämnas följande rekommendationer till kommunrevisionen:

- Föra dialog med kommunstyrelsen avseende de noteringar och brister som framkommit i förstudien.
- Därefter bör informationen från förstudie och dialoger läggas till revisorernas riskbedömning för att överväga eventuell fortsatt granskning och uppföljning av området.

2025-03-03

Erik Jansen

Certifierad kommunal revisor

Uppdragsledare

Amanda Guerra

Projektledare